

ЕКСПЕРТНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ОБ'ЄКТ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Тополя Р. В.

Актуальність статті полягає в тому, що в системі забезпечення прав і свобод людини та громадянина провідне місце належить відновленню порушених цих чеснот. Правовий захист осіб здійснюється певними визначеними законодавством арбітрами. Це передусім суди загальної юрисдикції, третейські суди й суб'єкти публічної адміністрації, яким законом прямо надано компетенцію здійснювати квазісудову діяльність. При цьому треба відзначити, що коло питань, які вирішують в умовах сьогодення юридичні арбітри, є надзвичайно широким. Проте такі арбітри є за фахом юристами, а для вирішення специфічних юридичних спорів у різних сферах суспільного життя потрібні спеціальні знання (технічні, біологічні, економічні, фінансові тощо), якими в більшості випадків володіти вони не можуть. У таких випадках до них на допомогу приходять вузькі спеціалісти в потрібних для вирішення юридичного спору галузях, сферах чи секторах суспільного життя, техніки, біології, фінансів тощо. Найбільш професійними з них є експерти, які здійснюють свою діяльність на професійній основі. Їхню професійну діяльність називається експертною. У статті розкрито юридичну природу експертної діяльності як об'єкта адміністративно-правового регулювання. Доведено, що це об'єкти здійснення експертизи як певні матеріальні й нематеріальні блага природи чи штучно створені людиною та адміністративні, адміністративно-процесуальні, адміністративно-процедурні діяння експертів і публічних інших учасників з метою задоволення публічного інтересу при здійсненні наукового аналізу, формуванні та легалізації висновків експертиз. Зроблено висновок, що експертна діяльність як об'єкт адміністративно-правового регулювання характеризується такими особливостями: адміністративно-правові відносини в галузі експертної діяльності виникають об'єктивно, адже ця галузь урегульовує найбільш важливі суспільні відносини, які забезпечують право фізичних і юридичних осіб на справедливе відновлення порушених їхніх прав і свобод; експертна діяльність - це специфічний вид людської діяльності, зміст якої полягає в пізнанні експертами певних об'єктів, процесів або явищ спеціальними методами (застосування окремими суб'єктами сил і засобів) шляхом надання науково обґрунтованих висновків з метою вирішення індивідуальних юридичних (кон-

фліктів) справ; об'єктом експертної діяльності в змісті адміністративно-правових відносин є те матеріальне або нематеріальне благо, на використання чи охорону якого спрямовані суб'єктивні адміністративні права та юридичні обов'язки експертів та інших публічних учасників цих відносин; до експертної діяльності в змісті адміністративно-правових відносин відносяться різноманітні матеріальні й нематеріальні об'єкти експертизи, а також адміністративні, адміністративно-процесуальні, адміністративно-процедурні діяння експертів і публічних інших учасників з метою задоволення публічного інтересу при здійсненні наукового аналізу, формуванні та легалізації висновків експертизи.

Ключові слова: адміністративно-правове регулювання, висновок, експертиза, експертна діяльність, науковий аналіз, об'єкт, об'єктивна істина.

Topolia R. V. Expert activity as an object of administrative and legal regulation

The relevance of the article is that in the system of human and civil rights and freedoms the leading place belongs to the restoration of violated these virtues. Legal protection of persons is carried out by certain arbitrators determined by law. These are primarily courts of general jurisdiction, arbitration courts and public administration entities that are directly empowered by law to carry out quasi-judicial activities. At the same time, it should be noted that the range of issues that legal arbitrators decide in today's conditions is extremely wide. However, such arbitrators are lawyers by profession, and to resolve specific legal disputes in various spheres of public life requires special knowledge (technical, biological, economic, financial, etc.), which in most cases they can not possess. In such cases, they are assisted by narrow specialists in the fields, spheres or sectors of public life, technology, biology, finance, etc., necessary for resolving a legal dispute. The most professional of which are experts who carry out their activities on a professional basis. Their professional activity is called expert. The article reveals the legal nature of expert activity as an object of administrative and legal regulation. It is proved that these are the objects of examination, as certain tangible and intangible benefits of nature or man-

made and administrative, administrative-procedural, administrative-procedural actions of experts and other public participants to meet the public interest in scientific analysis, formation and legalization of expert opinions. It is concluded that expert activity as an object of administrative and legal regulation is characterized by the following features: administrative and legal relations in the field of expert activity arise objectively, because this area regulates the most important social relations that ensure the right of individuals and legal entities to fair restoration of their violated rights and freedoms; expert activity is a specific type of human activity, the content of which consists in the knowledge of experts of certain objects, processes or phenomena by special methods (use of forces and means by certain subjects) by providing scientifically sound conclusions to resolve individual legal (conflicts) cases; the object of expert activity in the content of administrative-legal relations is the tangible or intangible good, the use or protection of which is aimed at subjective administrative rights and legal obligations of experts and other public participants in these relations; expert activity in the content of administrative-legal relations includes various tangible and intangible objects of examination, as well as administrative, administrative-procedural, administrative-procedural actions of experts and other public participants in order to satisfy the public interest in scientific analysis, formation and legalization of conclusions expertise.

Key words: administrative and legal regulation, conclusion, expert activity, expertise, object, objective truth, scientific analysis.

Актуальність дослідження. У системі забезпечення прав і свобод людини та громадянина провідне місце належить відновленню порушених цих чеснот. Правовий захист осіб здійснюється певними визначеними законодавством арбітрами. Це передусім суди загальної юрисдикції, третейські суду та суб'єкти публічної адміністрації, яким законом прямо надано компетенцію здійснювати квазісудову діяльність.

При цьому треба відзначити, що коло питань, які вирішують в умовах сьогодення юридичні арбітри, є надзвичайно широким. Проте такі арбітри є за фахом юристами, а для вирішення специфічних юридичних спорів у різних сферах суспільного життя потрібні спеціальні знання (технічні, біологічні, економічні, фінансові тощо), якими в більшості випадків володіти вони не можуть. У таких випадках до них на допомогу приходять вузькі спеціалісти в потрібних для вирішення юридичного спору галузях, сферах чи секторах суспільного життя, техніки, біології, фінансів тощо. Найбільш професійними з них є експерти, які здійснюють

свою діяльність на професійній основі. Їхня професійна діяльність називається експертною.

В умовах сьогодення експертна діяльність стала провідним інститутом забезпечення вирішення юридичним спорів. Її різновид - судово-експертна діяльність - об'єктивно виділилася в окрему галузь правознавства та судочинства. Відповідно, експертна діяльність має свій об'єкт правового, зокрема адміністративно-правового, регулювання. Саме останній проблемі буде присвячена стаття.

Аналіз останніх досліджень. На адміністративно-правове забезпечення експертної діяльності в Україні звертали увагу вчені: В. Авер'янов, В. Атаманчук, В. Басай, П. Біленчук, В. Галаган, В. Галунько, А. Гірняк, А. Даниленко, Ф. Джавадов, О. Єщук, А. Іванишук, В. Ковальова, А. Лазебний, О. Олійник, І. Пиріг, В. Ревака, О. Сабинін, М. Сегай, Е. Сімакова-Єфремян, Г. Стрілець, А. Фурман, В. Шепітько, В. Юрчишин, В. Юсупов, О. Яра та ін. Проте вони безпосередньо аналізованої нами проблематики не торкалися, зупинили наукові пошуки на найбільш загальних спеціальних чи суміжних викликах.

Мета статті полягає в тому, щоб на основі теорії адміністративного права, теорії криміналістики, доктринальних положень у цій сфері вчених і чинного законодавства з'ясувати юридичну природу експертної діяльності як об'єкта адміністративно-правового регулювання.

Виклад основних положень. Згідно з теорією адміністративного права, у будь-якому суспільстві існують різноманітні відносини між окремими особами та різними об'єднаннями людей. Усі вони до певної міри впорядковані, організовані, значна частина з них регулюється нормами права. Головне призначення норм права - бути регулятором суспільних відносин. Регулюючи ті чи інші відносини, воно надає їм правового характеру, правової, юридичної форми. У результаті цього вони й стають правовими. У загальному розумінні правові відносини - це суспільні відносини, врегульовані правом. Вони є наслідком дії права. Але правові відносини з'являються не лише тому, що діють правові норми, а й тому, що певні суспільні відносини об'єктивно потребують такого правового врегулювання. Адміністративно-правові відносини відображають вплив адміністративно-правових норм на поведінку суб'єктів та об'єктів публічного управління, через що між ними виникають сталі правові зв'язки публічно-владного характеру. Іншими словами, адміністративно-правова норма містить абстрактну конструкцію

адміністративно-правового відношення. Сутність такої конструкції полягає в тому, що адміністративно-правова норма від імені держави визначає належну поведінку кожного зі своїх адресатів. Вона встановлює обов'язкові правила, за якими відбувається «спілкування». Ці правила формуються у вигляді взаємних прав та обов'язків. Тим самим адміністративно-правові відносини у вузькому розумінні - це суспільні відносини, урегульовані нормами адміністративного права [1].

Наприклад, нормами адміністративного права, які зосереджені в Законі України «Про судову експертизу» від 15 лютого 1994 р. № 4038-XII, урегульовано питання засад, адміністративно-правового статусу суб'єктів експертної діяльності, об'єкти та її інструменти здійснення. Зокрема, визначено, що судова експертиза - це дослідження на основі спеціальних знань у галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла тощо об'єктів, явищ і процесів з метою надання висновку з питань, що є або будуть предметом судового розгляду [7].

Експертиза є одним із видів наукового дослідження. Вона відрізняється від інших наукових досліджень тим, що ця діяльність відбувається в спеціально регламентованому процесуальними нормами порядку. Основними ознаками експертизи є використання спеціальних знань, проведення експертизи в передбаченому процесуальними (процедурними) нормами порядку з метою проведення наукового аналізу щодо встановлення обставин, які мають значення для вирішення конкретної індивідуальної юридичної справи [5].

Знову звернемося до теорії адміністративного права, згідно з якою об'єктом адміністративно-правових відносин є те матеріальне або нематеріальне благо, на використання чи охорону якого спрямовано суб'єктивні права та юридичні обов'язки учасників адміністративно-правових відносин. Це блага матеріальні або нематеріальні, а також певні дії, заради яких суб'єкти вступають в адміністративно-правові відносини. Об'єктом адміністративно-правових відносин може бути все, що здатне служити здійсненню публічних інтересів. До об'єктів адміністративного права, зокрема, відносяться нематеріальні особисті блага людини - життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність, безпека, свобода пересування тощо; матеріальні - предмети матеріального світу, створені природою чи людиною; дії суб'єктів адміністративно-правових відносин, коли суб'єкт чи об'єкт публічного управління має право вимагати від зобов'язаної сторони виконання певних дій. У цілому варто зазначити, що об'єктами

адміністративно-правових відносин можуть бути різноманітні матеріальні та нематеріальні блага, які становлять публічну цінність, і діяння суб'єктів та об'єктів публічного управління, пов'язані із цими благами [1].

Більш спеціально для дослідження О. Олійник вважає, що об'єктом адміністративно-правового регулювання судово-експертної діяльності є право фізичних і юридичних осіб на проведення законної, незалежної, об'єктивної та повної судової експертизи на основі спеціальних знань матеріальних об'єктів, явищ і процесів, які містять інформацію про обставини юридичної справи, а також діяльність публічної адміністрації стосовно особливостей проведення адміністративно-деліктної експертизи, адміністративно-процедурної експертизи й експертизи у справах адміністративного судочинства; забезпечення умов праці судового експерта за місцезнаходженням об'єктів дослідження; створення судово-експертних спеціалізованих установ; забезпечення науково-методичної та організаційно-управлінської діяльності судово-експертних установ; забезпечення організаційно-правових засад діяльності Координаційної ради з проблем судової експертизи; ведення Державного реєстру атестованих судових експертів; організаційно-правових засад атестації судових експертів; присвоєння кваліфікації судовим експертам з правом проведення певного виду експертизи; організаційно-правових засад діяльності експертно-кваліфікаційної комісії; організаційно-правових засад здійснення навчання фахівців для спеціалізованих установ, що проводять судові експертизи; забезпечення спеціальної дисциплінарної та адміністративної відповідальності в зазначеній сфері [3].

Проте предмет нашого аналізу є більш широким. У цьому аспекті слушно зазначає І. Пиріг, що поняття експертної діяльності значно ширше, ніж поняття судово-експертної діяльності. Метою експертної діяльності є всебічне, повне, об'єктивне комплексне дослідження об'єктів, у результаті чого формуються та надаються науково обґрунтовані висновки про ті чи інші їх властивості, можливість існування певних фактів, доцільність прийняття, упровадження, використання окремих програм та інші питання, що можуть бути вирішені шляхом використання спеціальних знань. Експертна діяльність є специфічним видом людської діяльності, зміст якої становить пізнання певних об'єктів, процесів або явищ спеціальними методами з метою надання науково обґрунтованих висновків [2]. Він також зазначає, що, відповідно

до наведених визначень, можна дійти висновку, що експертна діяльність є різновидом людської діяльності, що полягає в процесі застосування окремими суб'єктами сил і засобів при виконанні певної роботи [4].

Наприклад, згідно із Законом України «Про наукову і науково-технічну експертизу» від 10 лютого 1995 р., здійснюються наукова і науково-технічна експертиза як діяльність, метою якої є дослідження, перевірка, аналіз та оцінка науково-технічного рівня об'єктів експертизи й підготовка обґрунтованих висновків для прийняття рішень щодо таких об'єктів. Наукова і науково-технічна експертиза у сфері науково-технічних розробок і дослідно-конструкторських робіт, фундаментальних і прикладних досліджень, у тому числі на стадії їх практичного застосування (впровадження, використання, наслідки використання тощо), проводиться науково-дослідними організаціями й установами, вищими навчальними закладами, іншими організаціями й окремими юридичними та фізичними особами, які акредитовані на цей вид діяльності [6].

Об'єктами наукової та науково-технічної експертизи можуть бути діючі об'єкти техніки (у тому числі військової) та промисловості, споруди, природні об'єкти тощо, стосовно яких виникає потреба отримати науково обґрунтовані експертні висновки; проекти, програми, пропозиції різного рівня, щодо яких необхідно провести науково обґрунтований аналіз і дати висновок про доцільність їх прийняття, упровадження, подальшого використання тощо. Обов'язковій науковій і науково-технічній експертизі підлягають державні цільові наукові й науково-технічні програми; міждержавні наукові й науково-технічні програми, що реалізуються на підставі міжнародних договорів України в межах її території; галузеві й міжгалузеві програми у сфері наукової та науково-технічної діяльності; інноваційні програми та проекти державного значення. З ініціативи організацій та установ, до компетенції яких належить вирішення відповідних питань, експертизі підлягають окремі науково-технічні проекти; науково-технічна продукція; науково-дослідні роботи (фундаментальні та прикладні дослідження) в усіх галузях наукової діяльності; дослідно-конструкторські роботи (комплекс робіт, що виконуються на основі технічних завдань з метою розроблення дослідно-конструкторської документації); наукові праці у вигляді спеціально підготовлених рукописів, наукових доповідей, опублікованих монографій чи посібників; процес упровадження результатів

наукових досліджень і розробок, інші види наукової та науково-технічної діяльності, що сприяють прискоренню науково-технічного прогресу; дисертаційні дослідження, науково-технічна документація на раціоналізаторські пропозиції, винаходи; права на об'єкти інтелектуальної власності, включаючи їх вартісну оцінку; ефективність науково-технічних та інноваційних проектів; інші об'єкти наукової й науково-технічної діяльності, щодо яких виникає потреба в проведенні експертизи, отриманні науково обґрунтованих експертних висновків [6].

Висновки. Отже, експертна діяльність як об'єкт адміністративно-правового регулювання характеризується такими особливостями:

- адміністративно-правові відносини в галузі експертної діяльності виникають об'єктивно, адже ця галузь урегульовує найбільш важливі суспільні відносини, які забезпечують право фізичних і юридичних осіб на справедливе відновлення порушених їхніх прав і свобод;

- експертна діяльність - це специфічний вид людської діяльності, зміст якої полягає в пізнанні експертами певних об'єктів, процесів або явищ спеціальними методами (застосування окремими суб'єктами сил і засобів) шляхом надання науково обґрунтованих висновків з метою вирішення індивідуальних юридичних (конфліктів) справ;

- об'єктом експертної діяльності в змісті адміністративно-правових відносин є те матеріальне або нематеріальне благо, на використання чи охорону якого спрямовані суб'єктивні адміністративні права та юридичні обов'язки експертів та інших публічних учасників цих відносин;

- до експертної діяльності в змісті адміністративно-правових відносин відносяться різноманітні матеріальні й нематеріальні об'єкти експертизи, а також адміністративні, адміністративно-процесуальні, адміністративно-процедурні діяння експертів і публічних інших учасників з метою задоволення публічного інтересу при здійсненні наукового аналізу, формуванні та легалізації висновків експертизи.

Отже, експертна діяльність як об'єкт адміністративно-правового регулювання - це об'єкти здійснення експертизи як певні матеріальні й нематеріальні блага природи чи штучно створені людиною та адміністративні, адміністративно-процесуальні, адміністративно-процедурні діяння експертів і публічних інших учасників з метою задоволення публічного інтересу при здійсненні наукового аналізу, формуванні та легалізації висновків експертиз.

Література

1. Адміністративне право України : підручник / В. Галуцько, В. Олефір, Ю. Гридасов, А. Іванищук, С. Короєд. Херсон : ХМД, 2013. Т. 1 : Загальне адміністративне право. Академічний курс. 393 с.
2. Ахтирська Н. Судова експертиза: порівняльний аналіз правового регулювання призначення та використання її результатів. *Адвокат*. 2007. № 8. С. 3-7.
3. Олійник О., Галуцько В., Єщук О. Адміністративно-правове регулювання судово-експертної діяльності : монографія. Херсон : Грінь Д.С., 2015. 224 с.
4. Пиріг І. Поняття та зміст експертної діяльності органів внутрішніх справ. *Право України*. 2011. № 1. С. 255-261.
5. Поняття про судові експертизи, експертні дослідження їх нормативне регулювання. *Судові експертизи*. 2018. URL: http://bookbrains.com/book_431_chapter_5_Ponjattja_prosudovi_eks_pertizi_ekspertni_doslidzhennja_ta_ikh_normativne_reguljuvannja.html.
6. Про наукову і науково-технічну експертизу : Закон України від 10 лютого 1995 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 9. Ст. 56.
7. Про судову експертизу : Закон України від 15 лютого 1994 р. № 4038-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 28. Ст. 232.

Тополя Р. В.,

кандидат юридичних наук, доцент,
докторант Науково-дослідного інституту
публічного права